

PREZES
URZĘDU OCHRONY KONKURENCJI
I KONSUMENTÓW
DELEGATURA W BYDGOSZCZY

ul. Długa 47
85-034 Bydgoszcz
tel. (052) 345-56-44, Fax (052) 345-56-17
E-mail: bydgoszcz@uokik.gov.pl

Bydgoszcz, dnia listopada 2008r.

Znak: RBG-61-45/08/RKJ

DECYZJA nr RBG-34/2008

Na podstawie art. 27 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 16 lutego 2007r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50 poz. 331 ze zm.: Dz. U. z 2007r. Nr 99 poz. 660, Nr 171 poz. 1206) oraz stosownie do art. 33 ust. 6 tej ustawy i §7 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2007r. w sprawie właściwości miejscowej i rzeczowej delegatur Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz. U. Nr 134 poz. 939)

– w imieniu Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów -

po przeprowadzeniu postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, wszczętego z urzędu przeciwko przedsiębiorcom Danucie Lewandowskiej i Katarzynie Ćwiok prowadzącym w formie spółki cywilnej Przedszkole Niepubliczne „Wesołe Serduszka” w Bydgoszczy,

uznaje się za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów praktykę przedsiębiorców Danuty Lewandowskiej i Katarzyny Ćwiok prowadzących w formie spółki cywilnej Przedszkole Niepubliczne „Wesołe Serduszka” w Bydgoszczy, polegającą na stosowaniu we wzorcu umowy „Umowa dotycząca chesnego za uczęszczanie dziecka do Przedszkola Niepublicznego `Wesołe Serduszka` w Bydgoszczy przy ul. Kossaka 72” i „Regulamin Przedszkola Niepublicznego `Wesołe serduszka`” postanowień, które zostały wpisane do Rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ ustawy z dnia 17 listopada 1964r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43 poz. 296 ze zm.), tj.:

- 1) *Czesne oraz stawka za wyżywienie może ulec zmianie relatywnie do kosztów utrzymania Przedszkola w przeliczeniu na jedno dziecko (§4 pkt 3 zd. 1 umowy),*
- 2) *Informacja o zmianach wysokości opłat zostanie przekazana Rodzicom/Opiekunom w formie komunikatu z miesięcznym wyprzedzeniem (§4 pkt 3 zd. 2 umowy),*
- 3) *W przypadku nie dokonania opłaty w wyżej wymienionym terminie Przedszkole ma prawo pobrać odsetki umowne w wysokości 1,00zł (jeden zł) za każdy dzień opóźnienia (§5 pkt 1 umowy),*
- 4) *W przypadku opóźnienia w uiszczaniu opłat wynikających z niniejszego oświadczenia Dyrektor Przedszkola ma prawo skreślić dziecko z listy dzieci uczęszczających do Przedszkola (§5 pkt 2 umowy),*

- 5) *Nieopłacenie przedszkola przez dwa miesiące powoduje skreślenie dziecka z listy wychowanków (pkt 14 regulaminu),*

co stanowi naruszenie art. 24 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 powołanej ustawy
i stwierdza się zaniechanie jej stosowania z dniem 1 września 2008r.

Uzasadnienie

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes Urzędu, organ antymonopolowy) w ramach badania wzorców umów stosowanych przez przedsiębiorców prowadzących działalność polegającą na świadczeniu usług przedszkolnych przeprowadził postępowanie wyjaśniające, w trakcie którego uzyskał wzorce umowy „Umowa dotycząca czesnego za uczęszczanie dziecka do Przedszkola Niepublicznego `Wesołe Serduszka` w Bydgoszczy przy ul. Kossaka 72” i „Regulamin Przedszkola Niepublicznego `Wesołe serduszka`”, stosowane przez przedsiębiorców Danutę Lewandowską i Katarzynę Ćwiok prowadzące w formie spółki cywilnej Przedszkole Niepubliczne „Wesołe Serduszka” w Bydgoszczy (dalej przedsiębiorcy).

W wyniku analizy tych dokumentów zostało wszczęte postępowanie w sprawie stosowania przez przedsiębiorców praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, polegającej na zamieszczeniu we wzorcach umowy postanowień w brzmieniu:

- 1) *Czesne oraz stawka za wyżywienie może ulec zmianie relatywnie do kosztów utrzymania Przedszkola w przeliczeniu na jedno dziecko (§4 pkt 3 zd. 1 umowy),*
- 2) *Informacja o zmianach wysokości opłat zostanie przekazana Rodzicom/Opiekunom w formie komunikatu z miesięcznym wyprzedzeniem (§4 pkt 3 zd. 2 umowy),*
- 3) *W przypadku nie dokonania opłaty w wyżej wymienionym terminie Przedszkole ma prawo pobrać odsetki umowne w wysokości 1,00zł (jeden zł) za każdy dzień opóźnienia (§5 pkt 1 umowy),*
- 4) *W przypadku opóźnienia w uiszczaniu opłat wynikających z niniejszego oświadczenia Dyrektor Przedszkola ma prawo skreślić dziecko z listy dzieci uczęszczających do Przedszkola (§5 pkt 2 umowy),*
- 5) *Nieopłacenie przedszkola przez dwa miesiące powoduje skreślenie dziecka z listy wychowanków (pkt 14 regulaminu),*

które są postanowieniami umownymi wpisanymi - na podstawie art. 479⁴⁵ Kodeksu postępowania cywilnego - do Rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, co może stanowić naruszenie art. 24 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50 poz. 331 ze zm.: Dz. U. z 2007r. Nr 99 poz. 660, Nr 171 poz. 1206; dalej: ustawa).

Ustosunkowując się do postawionego zarzutu przedsiębiorcy poinformowali, że:

- skreślone zostają postanowienia §4 pkt 3 zd. 1 umowy, §4 pkt 3 zd. 2 umowy, pkt 14 regulaminu,
- postanowienie §5 pkt 1 umowy otrzymuje brzmienie „W przypadku nieterminowego opłacania czesnego Przedszkole ma prawo pobrać odsetki ustawowe za zwłokę”,
- postanowienie §5 pkt 2 umowy oraz otrzymują brzmienie „W przypadku opóźnienia w uiszczaniu opłat za 2 miesiące dyrektor Przedszkola wzywa pisemnie listem poleconym Rodziców do zapłaty zaległych opłat w terminie 14 dni od otrzymania wezwania z zagrożeniem, że niezapłacenie zaległości w tym terminie spowodować może skreślenie dziecka z listy dzieci”,

- wprowadzony zostaje zapis „Rezygnację z uczęszczania dziecka do Przedszkola Rodzic zgłasza pisemnie do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc rezygnacji”,

Przedsiębiorcy wyjaśnili, że w oparciu o wzorzec umowy zawierający kwestionowane postanowienia zostało zawartych z konsumentami 167 umów.

Przedsiębiorcy przedłożyli nowo opracowany wzorzec umowy zawierający wskazane zmiany, a także przedłożyli regulamin w wersji po dokonanych zmianach.

Jednocześnie przedsiębiorcy podali, że nowo opracowany wzorzec został wprowadzony do stosowania z dniem 1 września 2008r., a umowy zawarte wg wzorca zawierającego kwestionowane postanowienia były umowami rocznymi zawartymi na rok szkolny 2007/2008 i uległy rozwiązaniu z dniem 31 sierpnia 2008r.

Przedsiębiorcy wyjaśnili, że od 1 września 2008r. umowy z konsumentami zawierane są wg nowego wzorca, na potwierdzenie czego zostały przedstawione 167 umowy zawarte wg nowego wzorca. Przedsiębiorcy podali również, że o zmianach w regulaminie rodzice zostali ponadto powiadomieni poprzez wywieszenie regulaminu na tablicy ogłoszeń w Przedszkolu oraz na zebraniach, na potwierdzenie czego zostało przedstawionych 7 protokołów z zebrań, z których wynika, że rodzice zostali poinformowani o wprowadzeniu zmian w regulaminie na dzień 1 września 2008r.

Prezes Urzędu ustalił następujący stan faktyczny:

Danuta Lewandowska i Katarzyna Cwiok prowadzą w formie spółki cywilnej Przedszkole Niepubliczne „Wesołe Serduszka” w Bydgoszczy na podstawie wpisów do ewidencji działalności gospodarczej oraz do ewidencji szkół i placówek niepublicznych Miasta Bydgoszczy, prowadzonych przez Prezydenta Miasta Bydgoszczy.

Podstawowe zasady działania tej placówki zostały zawarte w opracowanym przez przedsiębiorcę Regulaminie Przedszkola Niepublicznego „Wesołe Serduszka”. Regulamin zawiera m.in. zapisy regulujące czas pracy przedszkola, zasady przyprowadzania i odbioru dzieci z przedszkola, a także prawa i obowiązki konsumentów korzystających z jego usług.

W ramach prowadzonej działalności przedsiębiorca zawiera także z konsumentami umowy o świadczenie usług przedszkolnych. W oparciu o postanowienia analizowanego wzorca przedsiębiorca zawarł 167 umów.

Analiza wskazanych dokumentów pozwoliła na postawienie przedsiębiorcom zarzutu naruszenia zbiorowych interesów konsumentów poprzez zamieszczenie w stosowanych w obrocie z konsumentami wzorcach postanowień, których tożsama treść została wpisana do Rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, to jest zapisów w brzmieniu:

- 1) *Czesne oraz stawka za wyżywienie może ulec zmianie relatywnie do kosztów utrzymania Przedszkola w przeliczeniu na jedno dziecko (§4 pkt 3 zd. 1 umowy),*
- 2) *Informacja o zmianach wysokości opłat zostanie przekazana Rodzicom/Opiekunom w formie komunikatu z miesięcznym wyprzedzeniem (§4 pkt 3 zd. 2 umowy),*
- 3) *W przypadku nie dokonania opłaty w wyżej wymienionym terminie Przedszkole ma prawo pobrać odsetki umowne w wysokości 1,00zł (jeden zł) za każdy dzień opóźnienia (§5 pkt 1 umowy),*
- 4) *W przypadku opóźnienia w uiszczaniu opłat wynikających z niniejszego oświadczenia Dyrektor Przedszkola ma prawo skreślić dziecko z listy dzieci uczęszczających do Przedszkola (§5 pkt 2 umowy),*

5) Nieopłacenie przedszkola przez dwa miesiące powoduje skreślenie dziecka z listy wychowanków (pkt 14 regulaminu),

co może stanowić naruszenie art. 24 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 powołanej ustawy.

Przedsiębiorcy przedłożyli nowo opracowany wzorzec umowy dotyczącej chesnego za uczęszczanie dziecka do Przedszkola Niepublicznego `Wesołe Serduszka oraz regulamin po wprowadzeniu opisanych powyżej zmian.

Nadto przedsiębiorcy wskazali jako datę wprowadzenia nowo opracowanego wzorca oraz regulaminu po dokonaniu zmian – 1 września 2008r., na potwierdzenie czego przedstawili umowy zawarte z konsumentami w oparciu o nowy wzorzec umowy oraz protokoły z zebrań z rodzicami, na których konsumenci zostali powiadomieni o wprowadzonych do regulaminu zmianach.

Organ antymonopolowy zważył, co następuje:

Wszczynając wobec wskazanych wyżej przedsiębiorców postępowanie administracyjne, Prezes Urzędu postawił im zarzuty naruszenia art. 24 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy. Zgodnie z treścią art. 24 ust. 1 ustawy, zakazane jest stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. Art. 24 ust. 2 pkt 1 stanowi, że przez praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów rozumie się godzące w nie bezprawne działanie przedsiębiorcy, w szczególności stosowanie postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kodeksu postępowania cywilnego.

Zgodnie z art. 4 pkt. 1 lit a) ustawy przez przedsiębiorcę rozumie się przedsiębiorcę w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, a także osobę fizyczną, osobę prawną, a także jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, organizującą lub świadczącą usługi o charakterze użyteczności publicznej, które nie są działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. W ustawie posłużono się pojęciem „przedsiębiorcy” w znaczeniu ścisłym (odpowiadającym w zasadzie kodeksowemu pojęciu „przedsiębiorcy”, art. 43[1] kc) oraz pojęciem „przedsiębiorcy” w znaczeniu szerszym.

W niniejszej sprawie nie ma zatem decydującego znaczenia art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991r. (t.j. Dz. U. z 2004r. Nr 256 poz. 2572 ze zm.), zgodnie z którym prowadzenie szkoły/placówki oświatowej nie jest działalnością gospodarczą. W związku z tym, że organizowanie i prowadzenie niepublicznego przedszkola stanowi na pewno świadczenie - dla korzystających z przedszkola - usług o charakterze użyteczności publicznej, podmiot organizujący i prowadzący takie przedszkole może być uznany za przedsiębiorcę w rozumieniu art. 4 pkt 1 lit. a ustawy.

Stanowisko takie odpowiada pogładowi wyrażanemu dotychczas w orzecznictwie Sądu Okręgowego w Warszawie Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Sądu Apelacyjnego w Warszawie¹, a także Sądu Najwyższego², które wielokrotnie uznawały podmioty prowadzące niepubliczne szkoły/placówki za przedsiębiorcę.

¹ np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 lipca 2007r., VI ACa 295/2007, wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 5 czerwca 2007 r., VI ACa 1223/2006

² np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2006r., I CSK 135/2005, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2004 r., III SK 22/2004, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 2003 r. III CZP 38/2003,

Zachowania przedsiębiorców podlegają zatem kontroli dokonywanej na gruncie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

W niniejszej sprawie postawione przedsiębiorcom zarzuty, które aby mogły być skutecznie ocenione w ramach art. 24 ust. 1 i ust. 2 pkt 1, muszą spełniać poniższe przesłanki:

1. być działaniem bezprawnym i polegać na stosowaniu w obrocie konsumenckim postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone,
2. godzić w zbiorowe interesy konsumentów.

Jako „sprzeczne z prawem” należy kwalifikować zachowania sprzeczne z nakazem zawartym w ustawie, rozporządzeniu wydanym na podstawie i dla wykonania ustawy, umową międzynarodową mającą bezpośrednie zastosowanie w stosunkach wewnętrznych. Sprzeczne z prawem są czyny: zabronione i zagrożone sankcją karną, czyny zabronione pod sankcjami dyscyplinarnymi, czyny zakazane przepisami administracyjnymi lub przepisami prawa gospodarczego publicznego, czyny zabronione przepisami o charakterze cywilnym, sprzeczne z nakazami zawartymi w prawie cywilnym lub prawie administracyjnym. Bezprawność jest taką cechą działania, która polega na jego sprzeczności z normami prawa lub zasadami współżycia społecznego, bez względu na winę, a nawet świadomość sprawcy. Dla ustalenia bezprawności działania wystarczy, że określone zachowanie koliduje z przepisami prawa (vide: Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji Komentarz, red. J. Szwaja, Wydawnictwo CH BECK, Warszawa 2000, s.117 – 118).

Przedsiębiorcom postawiono zarzut stosowania postanowień wzorców umownych, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ §2 K.p.c. Wzorce umowne wykorzystywane przy zawieraniu umów z konsumentami mogą być poddane kontroli abstrakcyjnej. Kontroli abstrakcyjnej wzorca jako takiego (art. 479³⁶ – 479⁴⁵ K.p.c.) dokonuje się niezależnie od tego, czy wzorec był, czy też nie był zastosowany w konkretnej umowie. Oceny postanowień w wypadku kontroli abstrakcyjnej dokonuje Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów i wyłącznie do kompetencji tego Sądu należy uznanie postanowień wzorców umownych za niedozwolone. Art. 479⁴³ K.p.c. rozszerza prawomocność wyroku wydanego w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone na osoby trzecie. Skutek tzw. prawomocności rozszerzonej następuje od chwili wpisania wzorca umowy do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 K.p.c. Konsekwencją umieszczenia postanowienia umownego w w/w rejestrze, jest to, że posłużenie się nim będzie miało skutek wprowadzenia do umowy elementu bezwzględnie przez prawo zakazanego. Wpis do rejestru niedozwolonych postanowień umownych oznacza, że od tego momentu stosowanie takiej klauzuli jest zakazane we wszystkich wzorcach umownych.

Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów dokonując oceny postanowienia umownego ocenia określony zapis, i w momencie jego wpisania do rejestru klauzula przestaje być postanowieniem konkretnego wzorca umownego, a staje się samodzielnie funkcjonującą zasadą, która została zakwestionowana. Ze względu na

rozszerzoną skuteczność klauzul (art. 479⁴³ K.p.c.), spełnia ona funkcję podobną do przepisów prawa. Tak więc, dokonując oceny treści postanowień umownych wykorzystywanych przez przedsiębiorców we wzorcach umownych należy wykorzystywać reguły interpretacji wykształcone w nauce prawa i praktyce orzeczniczej. Stąd też, niedozwolone będą takie postanowienia umów, które mieszczą się w „hipotezie” klauzuli wpisanej do rejestru, której treść zostanie ustalona w oparciu o dokonaną jej wykładnię. Nie jest zatem konieczna dokładna, literalna identyczność klauzuli wpisanej do rejestru i klauzuli z nią porównywanej. Czynnikiem przesądzającym o podobieństwie dwóch klauzul powinien być zatem zamiar, cel, jakiemu ma służyć kwestionowane postanowienie. Jeśli cel utworzenia spornej klauzuli odpowiada celowi sformułowania klauzuli uznanej za niedozwoloną, oba zapisy można uznać za tożsame.

Zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy i organy państwowe, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Sąd orzekając co do postanowienia, iż jest to niedozwolone postanowienie umowne stwierdza, iż kształtuje ono prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, równocześnie rażąco naruszając jego interesy. Zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. przez niedozwolone postanowienie umowne uważa się, postanowienie umowy zawieranej z konsumentem nie uzgodnione indywidualnie, które kształtuje jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Biorąc pod uwagę powyższą wykładnię, można stwierdzić, iż praktyki polegające na zamieszczaniu w zawieranych umowach, postanowień, które zostały wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych są bezprawne i naruszają zbiorowe interesy konsumentów. Powyższe zostało potwierdzone w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2006r. sygn. akt III SZP 3/06 oraz wyroku SOKiK z dnia 25. 05. 2005r. (sygn. akt XVII Ama 46/04).

Posługiwanie się w obrocie konsumenckim klauzulami uznanymi przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów za abuzywne i wpisanymi do rejestru postanowień wzorców umów uznanych za niedozwolone postanowienia umowne jest zakazane prawem. „Prezes Urzędu może stwierdzić stosowanie przez przedsiębiorcę praktyki o której mowa w art. 23 a ust. 2 ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o ochronie konkurencji i konsumentów naruszającej zbiorowe interesy konsumentów polegającej na posługiwaniu się postanowieniem wzorca umownego, które zostało wpisane do rejestru, bez względu na to, czy wpis dotyczy tego przedsiębiorcy, przeciwko któremu jest prowadzone postępowanie, czy też związany jest z działaniami innych kontrahentów konsumentów” (wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 02.12.2005r., sygn. akt VI ACa 760/05). Podobne twierdzenie Sąd Apelacyjny zawarł we wcześniejszym wyroku, tj. w orzeczeniu z dnia 29.09.2005r. (sygn. akt VI ACa 381/05), gdzie przywołując stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 19. 12. 2003r. III CZP 95/03 (OSNC 2005/2/25), wskazał, że „wyrok uwzględniający powództwo przez uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone i zakazanie ich stosowania ma, zgodnie z art. 479⁴³ K.p.c., od chwili wpisania do odpowiedniego rejestru, skutek także wobec osób trzecich.” Pomimo, iż powyżej przywołane wyroki zapadły pod rządami ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z 2000r., to orzecznictwo to należy uznać za aktualne także w aktualnym stanie prawnym. Na gruncie obecnie obowiązującej ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z 2007r. rozważana kwestia została uregulowana w analogiczny sposób, a zatem nie występują różnice, które nakazywałyby odejście od ustalonej linii orzecznictwa i w konsekwencji tego odmienną ocenę prawną badanego zagadnienia.

W zakresie postanowień cytowanych w pkt 1-5 sentencji decyzji oceniana praktyka dotyczy stosowania postanowienia wzorca umowy, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ K.p.c.

Kwestionowane postanowienie w 1 sentencji oraz postanowienia poniżej przytoczone wpisane do rejestru, pomimo różnic w sformułowaniu treści, mają tożsamy charakter, a skutek ich stosowania jest identyczny.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 10.04.2003r. sygn. akt XVII Amc 17/01 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 14.08.2003r. pod numerem 59, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Wyższej Szkole Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu.

„Czesne w następnych latach studiów może ulec zmianie w związku z uzasadnionym wzrostem kosztów ponoszonych przez uczelnię i zostanie ustalone przez rektora zarządzeniem wiążącym strony umowy przed rozpoczęciem nowego roku akademickiego”.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 5.10.2005r. sygn. akt XVII Amc 20/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 3.04.2006r. pod numerami 643, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Wyższej Szkole Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi.

„Wysokość czesnego może ulegać zmianom w zależności od inflacji i aktualnych kosztów kształcenia”.

W ww. wyroku Sąd stwierdził, że stanowi on niedozwoloną klauzulę umowną określoną w art. 385³ pkt 20 k.c. O ile pozwana szkoła ma pełne prawo do podwyższenia wysokości czesnego w zależności od inflacji i aktualnych kosztów kształcenia, o tyle studentowi (konsumentowi) powinno być gwarantowane prawo do odstąpienia od zawartej umowy, gdy nie jest on w stanie ponieść kosztów podwyżki. Wzorzec, którym posługuje się pozwana takiego uprawnienia dla studenta nie przewiduje. Nie można uznać za słuszny argument pozwanej, że problem ten rozwiązuje prawo studenta do rozwiązania umowy w każdym czasie zgodnie z § 9 wzorca umowy. W takim przypadku student do momentu rozwiązania umowy zmuszony byłby do ponoszenia opłaty w podwyższonej wysokości.”

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 21.04.2006r. sygn. akt XVII Amc 49/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 20.06.2006r. pod numerem 756, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Wyższej Szkole Edukacji Zdrowotnej.

„Uczelnia zastrzega sobie prawo zmiany warunków niniejszej umowy, które nastąpi poprzez zarządzenie Kanclerza Wyższej Szkole Edukacji Zdrowotnej w Łodzi, nie wymaga to wypowiedzenia warunków niniejszej umowy. Zarządzenia podane zostanie do wiadomości studentów przez ogłoszenie na tablicy informacyjnej oraz w dziekanacie”.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 18.10.2006r. sygn. akt XVII Amc 13/06 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 22.02.2008r. pod numerem 1348, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Wiesławowi Brzozowskiemu i Halinie Łysenko, Prywatna Placówka Oświatowo Wychowawcza Szkoła Języków Obcych "ALMA MATER" s.c. w Ostrołęce.

„Właściciel zastrzega sobie prawo pobierania w ciągu roku szkolnego dodatkowej opłaty w przypadku wyższych kosztów prowadzenia placówki niż założono na początku roku szkolnego (np. większa inflacja, duża ilość rezygnacji słuchaczy z dalszej nauki).”

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 6.07.2006r. sygn. akt XVII Amc 60/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 1.09.2006r. pod numerem 848, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Barbarze Bekier.

„Wysokość odpłatności ustala dyrektor placówki w oparciu o kalkulację kosztów bieżących. Odpłatność może ulec zmianie w ciągu roku szkolnego”

W ww. wyroku Sąd stwierdził co następuje. „W świetle przedstawionego stanu prawnego postanowienie zawarte w art. 14 pkt 2 „Statutu Centrum Języków i Zarządzania” stanowi niedozwolone postanowienie umowne. Postanowienie to wypełnia bowiem dyspozycję art. 385³ pkt 20 k.c., gdyż daje uprawnienie pozwanej do określenia lub podwyższenia ceny lub wynagrodzenia po zawarciu umowy bez przyznania konsumentowi prawa odstąpienia od niej. Postanowienie to umożliwia pozwanej swobodne podnoszenie opłat za świadczoną usługę w trakcie trwania umowy. Jest sformułowane ogólnie, nie określa, w jakich okolicznościach i na jakich warunkach może dojść do zmiany umowy w tym zakresie. Daje pozwanej uprawnienia do podwyższenia opłat za naukę, które nie jest traktowane jako zmiana warunków umów, przez co konsumentowi nie przysługuje prawo odstąpienia od umowy.

Biorąc pod uwagę powyższe, prawo do zmiany wysokości opłat bez ważnej przyczyny wskazanej w umowie oraz bez przyznania rodzicom/opiekunom prawa do odstąpienia od umowy, należy uznać za sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszające ich interesy, a więc za niedozwolone postanowienie umowne w myśl art. 385¹ §1 k.c., a dodatkowo także sprzeczne z art. 385³ pkt 10 i 20 k.c., zgodnie z którymi za niedozwolone postanowienie umowne, uważa się w szczególności te, które uprawniają kontrahenta konsumenta do jednostronnej zmiany umowy bez ważnej przyczyny wskazanej w tej umowie, a także przewidują uprawnienie kontrahenta konsumenta do określenia lub podwyższenia ceny lub wynagrodzenia po zawarciu umowy bez przyznania konsumentowi prawa odstąpienia od umowy.

Tak więc za wykazane i udowodnione uznać należy, że kwestionowane postanowienie mieści się w hipotezie klauzul, cytowanych powyżej, wpisanych do rejestru postanowień wzorców uznanych za niedozwolone.

Kwestionowane postanowienie w 2 sentencji oraz postanowienia poniżej przytoczone wpisane do rejestru, pomimo różnic w sformułowaniu treści, mają tożsamy charakter, a skutek ich stosowania jest identyczny.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 10.04.2003r. sygn. akt XVII Amc 17/01 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 14.08.2003r. pod numerem 59, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Wyższej Szkole Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu.

„Czesne w następnych latach studiów może ulec zmianie w związku z uzasadnionym wzrostem kosztów ponoszonych przez uczelnię i zostanie ustalone przez rektora zarządzeniem wiążącym strony umowy przed rozpoczęciem nowego roku akademickiego”.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 5.10.2005r. sygn. akt XVII Amc 20/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 3.04.2006r. pod numerami 642, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Wyższej Szkole Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi.

„Wysokość opłat wymienionych w p. a, b, d ustala Rektor i podaje w formie zarządzenia do wiadomości, przed rozpoczęciem roku akademickiego”,

W ww. wyroku Sąd stwierdził co następuje. „Pierwszy z zakwestionowanych postanowień wzorca umowy nie gwarantuje studentowi rzetelnej informacji o zmianie treści umowy zawartej z pozwaną w zakresie ewentualnej zmiany wysokości opłat, które winien on ponieść. Umowa łącząca studenta i pozwaną ma charakter umowy ciągłej i podlega ona rygorom umów konsumenckich określonych w art. 384 i 384¹ k.c. (...) Nie dotyczy to tylko umów powszechnie zawieranych w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego. Powyższe dotyczy również zmiany wzorca umowy w czasie trwania stosunku umownego o charakterze ciągłym, jeżeli druga strona nie wypowiedziała umowy w najbliższym terminie.

Zapis powyższy jest niezgodny z w/w przepisami, a przyjęty w nim sposób powiadamiania studenta o wysokości opłat poprzez wydanie zarządzenia Rektora nie stanowi gwarancji, iż ta informacja z pewnością do niego dotrze, co rodzić może ujemne skutki w postaci powstania u konsumenta zadłużenia w opłatach z powodu braku wiedzy o ich podwyżce. Z tych powodów zakwestionowane postanowienie umowne kształtuje prawa i obowiązki studenta (konsumenta) w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami a zarazem rażąco narusza jego interes.

Należy zauważyć, że o ile przedsiębiorca ma pełne prawo do podwyższenia wysokości opłat za świadczone usługi w zależności od inflacji i aktualnych kosztów działalności, to nie może on – zastrzegając sobie prawo do zmiany wysokości opłaty na mocy jednostronnej decyzji – naruszać wynikającego z art. 384¹ §1 kc obowiązku doręczenia wzorca stronie umowy. Zgodnie z w/w przepisem wzorzec wydany w czasie trwania stosunku prawnego o charakterze ciągłym wiąże drugą stronę, jeżeli został jej doręczony przed zawarciem umowy, a strona nie wypowiedziała umowy w najbliższym terminie wypowiedzenia.

Tak więc za wykazane i udowodnione uznać należy, że kwestionowane postanowienie mieści się w hipotezie klauzul, cytowanych powyżej, wpisanych do rejestru postanowień wzorców uznanych za niedozwolone.

Kwestionowane postanowienie w 3 sentencji oraz postanowienia poniżej przytoczone wpisane do rejestru, pomimo różnic w sformułowaniu treści, mają tożsamy charakter, a skutek ich stosowania jest identyczny.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 13.04.2006r. sygn. akt XVII Amc 38/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych pod numerem 791, *„W przypadku opóźnienia w regulowaniu należności za kurs szkoła każdorazowo naliczy słuchaczowi karę umowną w wysokości 0,50zł za każdy dzień zwłoki”*.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 21.11.2006r. sygn. akt XVII Amc 135/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych pod numerem 1016, *„W przypadku niewywiązywania się słuchacza z warunków określonych w §4 pkt 1 dot. terminu płatności szkoła może obciążyć słuchacza opłatą w wysokości 1 PLN za każdy dzień zwłoki do momentu dokonania zaległej wpłaty.*

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 4.08.2004r. sygn. akt XVII Amc 46/03 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych pod numerem 1247, *„Nałożenie kary za zwłokę w dokonywaniu opłat następuje w sytuacji przekraczania określonych w §4 pkt 2 terminach; wysokość naliczonych odsetek odpowiada wysokości 1,00PLN za każdy dzień zwłoki”*

Należy zauważyć, że przytoczone powyżej klauzule również przyznają przedsiębiorcom uprawnienie do obciążania konsumentów odsetkami umownymi za zwłokę w zapłacie należności pieniężnych. Podobnie jak w treści kwestionowanego postanowienia w niniejszej decyzji także i w przytoczonych wyżej postanowieniach umownych wysokość odsetek ustalona kwotowo za każdy dzień zwłoki przewyższa stawkę odsetek maksymalnych przewidzianych w przepisach kodeksu cywilnego. Rażąco wygórowany poziom odsetek godzi w interesy konsumentów pozostając w sprzeczności z dobrymi obyczajami.

Tak więc za wykazane i udowodnione uznać należy, że kwestionowane postanowienie mieści się w hipotezie klauzul, cytowanych powyżej, wpisanych do rejestru postanowień wzorców uznanych za niedozwolone.

Kwestionowane postanowienia w 4 i 5 sentencji oraz postanowienia poniżej przytoczone wpisane do rejestru, pomimo różnic w sformułowaniu treści, mają tożsamy charakter, a skutek ich stosowania jest identyczny.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 27.02.2006r. sygn. akt XVII Amc 105/04 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 29.05.2006r. pod numerem 726, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Wyższej

Szkole Ekonomii i Informatyki w Krakowie. *„Nieusprawiedliwione zaleganie z uiszczeniem czesnego lub innych opłat spowoduje skreślenie z listy studentów”*

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 27.03.2006r. sygn. akt XVII Amc 40/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 20.06.2006r. pod numerem 754, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Katarzynie Rojkowskiej - „Leader School” w Radomiu.

„Nieopłacenie zajęć w przedstawionych wyżej terminach powoduje skreślenie z listy uczestników bez zwrotu wpłaconej wcześniej kwoty”.

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 24.08.2006r. sygn. akt XVII Amc 115/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 27.11.2006r. pod numerem 956, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Wyższej Szkole Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie.

„Bezskuteczny upływ terminu uiszczenia raty czesnego uznaje się za wyrażenie woli rezygnacji ze studiów, jeżeli zaległa rata nie została uiszczona w ciągu czternastu dni od dnia upływu terminu uiszczenia. Rezygnacja wywołuje skutek piętnastego dnia po upływie terminu uiszczenia raty”.

W ww. wyroku Sąd uznał co następuje. „Postanowienia zakładające, iż brak raty opłaty za studia jest równoznaczne z rezygnacją ze studiów uznać należy za sprzeczne z art. 385¹ §1 k.c. oraz art. 385³ pkt 9 k.c. jako nadmiernie rygorystyczne i uprawniające pozwaną do zastosowania wobec konsumenta wprost tak dotkliwej sankcji za nieuiszczenie opłaty w terminie jaką jest skreślenie z listy studentów, nieopowiedziane wezwaniem do zapłaty. Założenie, iż brak opłaty uznaje się za wyrażenie woli rezygnacji ze studiów oznacza przyznanie szkole uprawnienia do dokonywania wiążącej interpretacji umowy, poprzez przyjęcie, iż każde zaniechanie studenta w dokonaniu opłaty jest równoznaczne z wolą rezygnacji ze studiów.”

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 18.05.2006r. sygn. akt XVII Amc 64/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 5.07.2007r. pod numerem 1198, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Poliglota Sp. z o. o. z siedzibą w Warszawie.

„Słuchacz zobowiązany jest do opłacenia kursu w wyznaczonych przez Organizatora terminach. Nieopłacenie raty w wyznaczonym terminie powoduje skreślenie z listy uczestników kursu, utratę prawa do rabatu za kontynuację w przyszłości oraz naliczenie kary umownej w wysokości 0,5 % należnej kwoty za każdy dzień zwłoki”.

„W ocenie Sądu pierwsze kwestionowane postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami rażąco naruszając ich interesy. Nakłada ono na konsumenta, który nie opłacił w terminie kolejnej raty należności za kurs niewspółmierne do stopnia jego zawinienia sankcje w postaci skreślenia z listy uczestników kursu i jednocześnie obowiązek zapłaty kary umownej w wysokości 0,5% naliczonej kwoty za każdy dzień zwłoki. (...) Nałożenie jednak na słuchacza obowiązku

zapłaty należnej kwoty powiększonej z każdym dniem o karę w wysokości 182,5% w skali roku z jednoczesnym skreśleniem z listy uczestników i utratą prawa do rabatów stawia konsumenta w szczególnie niekorzystnej sytuacji. (...) Wpłaty dokonywane są „z góry” przed rozpoczęciem kolejnych zajęć. Z wzorca nie wynika, że jest inaczej. Oznacza to, że konsument, który nie dokonał opłaty w terminie nie tylko jest skreślony z listy uczestników bez uprzedniego wezwania, ale musi zapłacić za zajęcia, w których utracił już prawo uczestnictwa przy czym opłata jest powiększona o karę umowną zastrzeżoną w analizowanym postanowieniu. Takie ukształtowanie pozycji konsumenta należy uznać za szczególnie rażące naruszenie dobrych obyczajów. Podkreślenia wymaga, że pozwany niewłaściwie zinterpretował przepis art. 476 k.c. i wynikający z niego obowiązek przeprowadzenia dowodu, który w przypadku nie spełnienia świadczenia w terminie obciąża konsumenta a nie pozwanego. Do chwili, gdy konsument nie wykaże, że nie ponosi odpowiedzialności za uchybienie terminu pozwany może uważać, że pozostawał on w zwłoce i musi jedynie wykazać, iż zapłaty nie dokonano w terminie.”

Postanowienie o treści jak zakwestionowane, zostało uznane za niedozwolone wyrokiem z dnia 13.06.2006r. sygn. akt XVII Amc 51/05 przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, a następnie wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych w dniu 1.09.2006r. pod numerem 850, w sprawie z powództwa Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przeciwko Dariuszowi Witaszek. *„Notoryczne nieusprawiedliwione nieobecności ucznia na zajęciach spowodują skreślenie z listy przy obowiązku opłaty czesnego za trwający semestr”.*

Przedsiębiorcy przewidywali sytuacje, w których umowa zostaje rozwiązana ze skutkiem natychmiastowym bez obowiązku wcześniejszego wezwania konsumenta.

Mając na uwadze, że umowa o świadczenie usług przez przedszkole jest kontraktem wzajemnym, dokonanie ww. czynności bez uprzedniego wezwania konsumenta do spełnienia świadczenia jest sprzeczne z art. 491 k.c., który stanowi, że jeżeli jedna ze stron dopuszcza się zwłoki w wykonaniu zobowiązania z umowy wzajemnej, druga strona może wyznaczyć jej odpowiedni dodatkowy termin do wykonania z zagrożeniem, że w razie bezskutecznego upływu wyznaczonego terminu będzie uprawniona do odstąpienia od umowy. Przedmiotowe twierdzenie zostało potwierdzone wielokrotnie przez Sąd w powyżej przytoczonych orzeczeniach. Sąd stwierdził, iż skreślenie z listy korzystających z usług, nieopowiedzone wezwaniem do zapłaty należy uznać za nadmiernie rygorystyczne i uprawniające przedsiębiorcę do zastosowania wobec konsumenta zbyt dotkliwej sankcji za nieuiszczenie opłaty w terminie. Tym samym zakwestionowane postanowienie należy uznać za sprzeczne z art. 385¹ § 1 k.c.

Tak więc za wykazane i udowodnione uznać należy, że kwestionowane postanowienia mieszczą się w hipotezie klauzul, cytowanych powyżej, wpisanych do rejestru postanowień wzorców uznanych za niedozwolone.

Biorąc pod uwagę przesłanki podane w powyższym uzasadnieniu stosowania praktyk, organ antymonopolowy stwierdził, że były one bezprawne oraz naruszały interesy konsumentów.

W związku z faktem, że zaistniały łącznie obie przesłanki, tj. bezprawność działań oraz naruszenie interesów nieograniczonej grupy konsumentów, organ antymonopolowy uznał oceniane praktyki za naruszające zbiorowe interesy konsumentów.

W trakcie postępowania przedsiębiorcy poinformowali o zmianie treści wzorca umowy w oparciu, o który zawiera umowy. Na podstawie przedstawionego wzorca umowy, stwierdzone zostało, iż nie zawiera on zakwestionowanych postanowień. Nadto przedsiębiorcy przedłożyli regulamin w wersji po dokonanych zmianach, wolny od kwestionowanego w pkt 5 sentencji postanowienia.

Zgodnie z art. 27 ust.1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów nie wydaje się decyzji, o której mowa w art. 26, jeżeli przedsiębiorca zaprzestał stosowania praktyki, o której mowa w art. 24. Zgodnie natomiast z art. 27 ust. 2 wymienionej ustawy w przypadku określonym w ust. 1 Prezes Urzędu wydaje decyzję o uznaniu praktyki za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów i stwierdzającą zaniechanie jej stosowania.

W związku z powyższym za uzasadnione stało się uznanie na podstawie art. 27 ust. 2 ustawy antymonopolowej, praktyk za naruszające zbiorowe interesy konsumentów i stwierdzenie zaniechania ich stosowania z dniem 1.09.2008r.

Wobec powyższego orzeka się jak w sentencji.

Stosownie do treści art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w związku z art. 479²⁸ § 2 Kpc – od niniejszej decyzji przysługuje odwołanie do Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, w terminie dwutygodniowym od dnia jej doręczenia, za pośrednictwem Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów - Delegatury Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w Bydgoszczy.

*Z up. Prezesa Urzędu
Ochrony Konkurencji i Konsumentów
Dyrektor Delegatury w Bydgoszczy
Dorota Karczewska*

Otrzymują:

1. Pani Danuta Lewandowska
Przedszkole Niepubliczne
„Wesołe Serduszka” s.c.
Ul. Kossaka 72
85-307 Bydgoszcz
2. Pani Katarzyna Ćwiok
Przedszkole Niepubliczne
„Wesołe Serduszka” s.c.
Ul. Kossaka 72
85-307 Bydgoszcz

3. a/a